

Významné postavení, jakému se Mathesius těšil, se projevovalo i během událostí šmalkaldské války. Jáchymov přirozeně sympatizoval s evangelickou opozicí v říši a právě Mathesius svými kázáními významně přispíval k tomu, že městská obec nepodporovala snahy krále Ferdinanda I. Habsburského o to, aby se České království do konfliktu zapojilo na straně císaře Karla V. Po rozkladu šmalkaldského spolku a porážce vojska saského kurfiřta v bitvě u Mühlbergu došlo i na účtování Ferdinanda s českou opozicí. Hlaváček přitom upozorňuje, že zatímco v případě horních měst král zvolil mírný postup, protože jejich výnosy byly důležité pro královskou pokladnu, mnohem razantněji vystoupil proti Jednotě bratrské.

Mathesiovo postavení dále ilustrují i nabídky na působení v Lipsku či v Tridentu, stejně jako účast Šliků a horního hejtmána Heinricha von Kønneritz na jeho svatbě 11. prosince 1542. K menšímu zmatení dochází na stranách 104 a 105. Text nejprve uvádí, že poslední kázání Mathesius pronesl 4. října 1565 v jáchymovském špitálním kostele Všech svatých, zatímco v následujícím odstavci se píše, že „...v neděli 7. října 1565 ještě vystoupil na kazatelnu ve farním kostele sv. Jáchyma“ (s. 105).

Prostor zde autor věnuje i reflexi Mathesiova literárního díla, z něž se následně zaměřuje zejména na soubor kázání věnovaných osobnosti Martina Luthera, známých jako „Historie o Martinu Lutherovi“. Ty zde autor knihy přímo představuje formou výběru v českém překladu. Publikaci pak uzavírá překlad Mathesiova hornického desatera, které bylo součástí *Sarepty* čili hornické postily z roku 1562.

Hlaváčková kniha je zaměřena primárně populárně-naučně a cílí na širokou čte-

nářskou obec i v samotném regionu Jáchymova, takže neobsahuje klasický poznámkový aparát, jaký by přivítali uživatelé z řad odborníků. Přesto se však jedná o cenný příspěvek, který v českém prostředí rozšiřuje vědomí o pozapomenutých dějinách 16. století.

Lukáš M. Vytlačil

Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL – Kateřina PRAŽÁKOVÁ

České stavovské povstání. Mezi Prahou, Drážďany, Heidelbergem, Londýnem a Mnichovem

(= Knižnice Dějin a současnosti, sv. 71)

Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2022, 196 s., ISBN 978-80-7422-830-8.

Ačkoliv jsou diplomatické styky více či méně zmiňovány ve většině prací k českému stavovskému povstání, až dosud chybělo pojednání, jež by téma představilo uceleně a umožnilo tak hlouběji zhodnotit úroveň a reálný význam různých typů a úrovní diplomatických kontaktů. Tuto mezeru úspěšně dílčím způsobem vyplňuje recenzovaná kniha. Autoři sledují tok informací mezi vybranými dvory prostřednictvím konkrétních osob skrze prameny, jež interpretují v kontextu evropských souvislostí. Časově se zaměřují na dobu let 1608/1609, respektive 1607, až 1620/1621.

V rámci úvodu do potřebného kontextu na začátku nechybí shrnutí náboženského vývoje v českých zemích do zvolení arcivevody Ferdinanda Štýrského českým králem, stejně jako reflexe české situace v prostoru Říše, zejména u nekatolických knížat. Delší časový horizont, který výrazněji předchází události samotného povstání, autoři sledují u Kristiána I. z Anhaltu-Bernburgu, jenž

patřil mezi významné protagonisty falckého a posléze i pražského dvora. Prezентují jeho konexe na českou stavovskou obec, včetně podrobností ke konkrétním komunikačním vazbám, stejně jako jeho pozici u dvora falckého kurfiřta, jež interpretují v kontextu vznikající protestantské unie. V souvislosti s Anhaltem upozorňují na jeho neúspěšné snahy o získání dědictví po posledním rožmberském vladaři Petru Vokovi i na neúspěch jeho diplomatických snah o znemožnění volby Ferdinanda Štýrského českým králem.

Podobně širší rámec je sledován též v případě saského dvora. S českým prostředím se saští kurfiřti měli možnost seznamovat jak při svých návštěvách Prahy, tak zejména prostřednictvím zpravodajské sítě, do níž patřili agenti v Praze i ve Vídni. Ti byli vedle psaných i tištěných novin, které k dráždanskému dvoru proudily ve vysokém počtu, významným zdrojem informací. Kurfiřtské Sasko patřilo mezi důležité protestantské země, autoři však velmi dobře ilustrují chladnou pragmatičnost představitelů albertinské větve Wettinů, jež se bez ohledu na širší nábožensko-politické zájmy řídila hlavně prospěchem vládnoucí dynastie.

Diplomatické kontakty s Anglií jsou nahlíženy jednak optikou často protichůdné politiky Jakuba I. Stuarta, jednak komunikací mezi Prahou a dvorem Fridricha Falckého. Českým stavům se totiž, jak autoři dokládají v pozdějších kapitolách, ani v průběhu povstání nepodařilo navázat přímý kontakt k londýnskému dvoru a vzájemná komunikace zůstávala omezena na falcké prostřednictví. Další nepřímo, ale mimořádně zajímavou linií kontaktů představují diplomatické styky mezi falckým diplomatem Ludvíkem Camerariem a ba-

vorským tajným radou Vilémem Jochemem. Camerarius v korespondenci často velmi názorně osvětluje své úvahy nad možnostmi dalšího postupu a s pomocí promyšleného konceptu se snaží udržet alespoň neutrální postoj bavorského vévody. Oním konceptem byla hrozba přílišného nárůstu císařské moci, jež by mohl ohrožovat všechny říšské státy, ať už byly vyznání katolického či protestantského. Tyto snahy, stejně jako aktivita falckých diplomatů u dalších říšských knížat, zohledňovaly též obecnou obavu z propuknutí nové náboženské války na území Říše, kam se mohl rozšířit konflikt českých stavů s Habsburky. Camerarius v té souvislosti nabízel ucelenou vizi mírového řešení, pro níž se s dalšími falckými diplomaty snažil získat širší podporu.

Snahy o mírové řešení však byly ukončeny z rakouské strany, když na přelomu července a srpna 1618 císařská vojska překročila hranice Čech a zahájila válečnou kampaň. Protestantská unie byla v té době zaměstnána vnitřními problémy v Říši a českými událostmi se začala zabývat až pět měsíců od defenestrace. Stále komplikovanější situace vedla nakonec na jaře 1619 k rozkolu mezi falckými diplomaty. Zatímco Camerarius i nadále usiloval o mírové řešení konfliktu, Anhalt s Achácem z Donína se přiklonili k radikálnější linii.

Saský dvůr zaujal hned v roce 1618 vyčkávací postoj se záměrem povstání izolovat a nechat rozložit. Kurfiřt se ovšem zároveň ujal falckými diplomaty nabízené role zprostředkovatele pro mírová jednání, jimž však v září 1618 bránily požadavky císaře. Zlom přinesla až bitva u Lomnice v listopadu 1618, která představovala důležité vítězství českých stavů. Císař Matyáš poté souhlasil s nabídkou na jednání a byly zahájeny roz-

hovory v Chebu. Matyášova smrt však znamenala jejich ukončení.

Zajímavé jsou podrobnosti k anglickým diplomatickým aktivitám, které provázela např. mise Jamese Haya, vikomta z Doncasteru. I na jejím rozpačitém průběhu a výsledcích autoři dokládají váhání londýnského dvora. Přesto, že události ve středu Evropy došly až k vyhlášení konfederace a k volbě Fridricha Falckého novým českým králem, na mezinárodním poli se falcké diplomacii přes všechny snahy nedařilo nalézt účinnou podporu. Nesnadná pozice falckého kurfiřta je v knize podrobně přiblížena a autoři ji vnímají jako zcela zřejmý důvod pro Fridrichovo měsíční váhání s přijetím nabízené koruny. Neúspěch falckých diplomatických snah se po přijetí koruny projevil rychle. Bavorsko definitivně zavrhl možnost mírového řešení a znovu aktivovalo katolickou Ligu. Mezi nepřátelské státy se zařadilo rovněž Sasko, jehož kurfiřt Jan Jiří si rovněž zahrával s možností české kandidatury. V očích saského dvora to však měl být s ohledem na užší vztahy s Habsburky spíš prostředek k zisku výhodné pozice pro jednání s Ferdinandem II., než o reálnou snahu o obsazení královského trůnu. Kurfiřtovo úsilí o získání Lužice bylo ostatně zřejmé i v jeho následném spojení s Ferdinandem.

Rychlý spád textu ani poté nenechává čtenáře na pochybách o horečné aktivitě na diplomatické scéně. Sám Fridrich byl sice po korunovaci pohlcen řešením domácích událostí v českých zemích, nespouštěl však ze zřetele ani zahraniční politiku. Jednal např. s poselstvem sedmihradského vévody Gábora Bethlena a snažil se též zabránit vojenskému vystoupení Ligy proti říšské Falci. Autoři tedy v knize vyvracejí na poli diplomacie obraz Fridricha Falckého jako krále,

jenž o vládu ve všech zemích přišel kvůli své pasivitě a neschopnosti.

Knihla poskytuje velmi cenný a dosavadní poznání obohacující vzhled do části evropské diplomacie v souvislosti s českým stavovským povstáním. Ke známým událostem doplňuje celou řadu pozoruhodných detailů, jež pomáhají lépe osvětlit jejich pozadí, důvody, ale též možnosti a úvahy, jimiž se zabývaly zainteresované dvory a jejich diplomaté v časech krize otevírající třicetiletou válku. V neposlední řadě je přínosem rovněž využití širokého spektra písemných pramenů, včetně zpravodajské produkce, jejich zasazení do kontextu včetně kritického nazírání ze strany tehdejších adresátů.

Lukáš M. Vytlačil

Jan KILIÁN

Měšťan a šelma. S vojskem ve městě za třicetileté války

Praha, Paseka 2022, 400 + 16 s.,

ISBN 978-80-7637-328-0.

Nová kniha Jana Kiliána, který se dlouhodobě věnuje urbánní historii a především sociálně-kulturní problematice období třicetileté války, přispívá k poznání každodenního života 17. století. Kniha mimo jiné zkoumá „soužití měšťského a vojenského živlu na omezeném prostoru obydlené lokality, jeho dopady na život měšťanů, kruté zkušenosti se soldateskou, ale i překvapivé oboustranné sociální a hospodářské benefity“. Autor se tak pokouší o co nejplastičtější obraz každodennosti měšťanů v čase války, a to pomocí různých historických metod: sondy, komparace a několika mikrohistorických exkurzů, přičemž zde uplatnil pramenné poznatky nashromážděné z domácích a zahraničních archivů.